

נספח 4:

מכתבי יהושע אייזנשטט-ברזילי משלהי אדר - ראשית ניסן תרנ"ה

א. דיווח לפרסום¹

[...] יום ו' כ"ו אדר הרב מיפו שב מירושלים ששמה השתדל לפני רבני ירושלים בדבר ההיתר על העבודה בשמיטה. והנה דעת כל רבני האשכנזים להתיר עבודות ידועות הנוגעות לקיומי אילנא ורק בזה בדבר מכירת יין של ענבי שביעית לבני הגולה הם מחולקים. הרב הגאון מבריסק מחמיר והגרש"ס והג' [און] מלובלין מקילים, והשמועה עוברת כי הרב מיפו נסע לפאריס להשתדל לפני הנדיב שיקבל חומרת הגאון מבריסק, ובנוגע לזריעת ירקות ותבואות כלם אוסרים. הכי נכבד מהפקפוקים שמצאו בהיתר שנת תרמ"ט הוא: מפני שע"פ דינא דמלכותא אין כח לשטר מכירה על אדמה אם איננו רשמי ואיננו מקוים בהערכאות, ולכן אין ממש בהמכירה לנכרי באופן בלתי רשמי

ב. מכתב למנחם מנדל אוסישקין - ראשית ניסן תרנ"ה²

[...] P.S. היתר השמיטה מצד רבני האשכנזים מוכן ואחרי עמל חצי שנה ומכירות לנכרי יצא: כי לזרוע אסור לגמרי ואפילו ירקות ואפילו ע"י נכרי. מעבודת הנטיעות התירו איזו עבודות ליהודים ואיזו מהן צריכות לעשות ע"י דוקא ע"י נכרים ואיזו אסורות לגמרי, ובתוכן גם החרישה מיהו מה שנוגע לנטיעות יש לקוות כי יקילו, ובדבר המזרע אין כל תקוה מהם והם אומרים לרפאות השבר ע"י "ועד השמיטה" שיקימו מהרבנים והממונים ויחזקו בידי השובתים. בדבר היין של פירות שביעית מחלקות [מחלוקת], הגאון מבריסק שהיה המקיל הראשון מחמיר על היין ורצה כי יהיה אסור לישראל יושבי חו"ל (משום סחורה בפירות שביעית) והגר"ש סאלנט והג' [און] מלובלין מקילים. וכפי הנראה יסע הרב מיפו לפאריז להשתדל לפני הנדיב שיסכים בעצמו כי יאסרו יין שביעית. מה שאתה אומר כי הקולנסתים יעבדו כדאשתקד אינך אלא טועה אם הפקידות תקבל ההיתר כמו שהוא (על מה שיש לחשוב אחרי שהנדיב חתם בעצם ידו על שטר המכירה שטר שע"פ נמכרים האלנות לנכרי ע"מ לעקרם) אז לא יעזי אף אחד לעבוד כי מי שיעבד לא יקבלו ענביו להיקב כי אם תקבלם הפקידות יאסרו הרבנים את כל היין אף לא של שביעית. זה אמנם לא דבר מאיים כי גם עתה ששים ידות מהיין נמכרים במקום שאין צורך בהכשרים אבל בהפקידות יש עתה אחדים ההולכים יד ביד דוקא עם רבני האשכנזים, ובשביל זה לא נתקבלה לע"ע הצעתי, כי הפקידות תפנה להחכם באשי ולהגאונים מרוסיא. וקצרו של דבר המעמד רע. לריב עם רבני אה"ק אין כדאי ואינני מסכים לזה מפני כבוד הארץ ולע"ע [ולעת

עתה] נסיתי לעבוד בדבר ע"י הרבנים בעצמם. ופעמים אחדות הייתי בשו"ת לפני הרב מיפו. חפצתי להראות לו: (1) כי מה שמבטלים ההיתר משנת תרמ"ט הוא מפני שע"פ דינא דמלכותא אין ממש במכירה שלא ע"י קושן ובכך איננה מועלת מכירת האדמה לנכרי אינו נכון וכי את הדין צריך לשאול את הח"ב [החכם באשי] מקושטא שיחקר אותו מעורכי דינים מומחים;

(2) כי יפנו אל גאוני רוסיא, אך כנראה לא יצא מכל זה מאומה והדברים בפרוטרוט הנני כותב היום לבילסטאק ולמלל, ואם גאוני רוסיא לא יחזקו בעצמם ההיתר לא יבקשום הקולנסתים ולא שום איש. ומאד אפשר כי הספרדים יקימו ההיתר מתרמ"ט אבל תרופה קלה היא מפני שגם הפקידות הולכת אחרי רבני האשכנזים. הרב מיפו שלח ע"י בקשה להקומיטיט לתמך את הפועלים והקולנסתים כדי שלא יצטרכו לחלל את השמיטה. בנוגע להרב מיפו עלי להגיד האמת כי הרבה עמל בההתר על הנטיעות אך התקנאו בו חבריו ומניחים אבני נגף על דרכו וּמִנְ-
[...]

מכתב למשה ליב לילינבלום, סופר הוועד האודסאי - ד' בניסן תרנ"ה³

יום ו' עש"ק [ערב שבת קודש] ד' ניסן התרנה יפו

לידידי ואלופי הרב החכם מר משה ליב לילענבלום שלום!

עתה אוכל להודיעך דברים ברורים אדות השמיטה, כי הרב⁴ כבר בא מירושלים, ובידו עלה להטות [את הרב] סאלאנט ואת הרב מלובלין, כי הם יסכימו להתיר את יין השביעית ליהודי חו"ל אך הג' [און] מב[ריסק] עודנו עומד על דעתו כי היין אסור ליהודי חו"ל מפני פירות שביעית וכפי שהוא אי[ש] <---> קשה להזיזו מדעתו וחפצו, שהרב מיפו יסע לפאריז להשתדל לפני הנדיב לאסור יין השביעית, על מה שיש לקוות אחרי כי הנדיב חתם בעצם ידו על שטר מכ[ירה] לנכרי; את הנ[ו]ל ספר לי הרב מיפו אך דבר הנסיעה לפאריז החליק מעט ואמר בלשון: הג' [און] <מבריסק> רוצה שאסע "פאריז" אך כפי ששמעתי מאנשים היודעים לפני ולפנים דבר הנסיעה כבר. וכנראה מחכים רק על שיבת מר שיד מהגליל ועבר הירדן. ואם הוא יסכים תקום הנסיעה.

הגר"ש סלאנט הוא מראש המקילים עתה, אבל מזריעה אין לדבר והרב מיפו אשר בתחלה ה[גיד] לי כי בשובו מירושלים ישתדל בדבר המזרע אומר עתה כי אם נבקש על המזרע יאסרו [הרבנים] גם את הנטיעות: מפני שבכלל אינם מאמינים בהקולנסתים ובהבקשה הזאת יראו החפץ לעקר את הכל. ועתה מכינים עצמם ל"ועד של שמיטה" הועד הזה יעסק באספת <כסף> לטובת הקולנסתים והפועלים השובתים, והועד הזה היה כניכר כקטרה באף ר[בני] ירושלים הקטנים, אשר בתחילה התקנאו בהרב מיפו ועתה הם רואים כי <---> טוב מאד וועד של שמיטה יהיה לטובת השובתים מחריש

4. הרב נפתלי הרץ הלוי מיפו.

ומקציר ומעבודות האסורות בהנטיעות ולדאבון לבבי עלי להגיד, כי יש בין קולנסתנו אחדים אמנם מתי מספר - שהיו כבר בירושלים - הרוצים מאד בועד השמיטה ושנים מהם - משתי מושבות היו בירושלים שלשם עלו בחמימות יתירה לבקש היתר, והנה שבו בדעה מיושבת וקורת רוחם ועד השמיטה ה---> שניהם. כשאני לעצמי שקול עלי ההפסד שיגרם ועד השמיטה כהפסד אסור העבודה [בשביעית].

מר [בן] יהודה כותב: כי לע"ע לא יכלו [לעשות] דבר רק <---> בשבוע הבא, ובין כה היה פה החכם ר' יעקב [מאיר] <---> <---> כי אין להם לחכות עד שחז"צ או הקולנסתים יפנו עליהם, וכי במעמד הזה הוא דבר שאי אפשר, ועליהם להדפיס עוד הפעם ההיתר שנתנו בשנת תרמ"ט וכן טוב שיבאו בש"ת לגאוני רוסיא ולברר, כי להפקפוק על מכירה לנכרי מפני דינא דמלכותא (כי בלא קושן אין מכירה תופסת) אין לו שחר ויתר הטעמים כמו "אין [קנין] לנכרי" או "לא תחנם" נופלים מאליהם אחר שכבר נתחבטו בזה רבים ובררו שאין בזה ממש וגם מדברי הכסף משנה (הלכות שמיטה פרק ד' כסף משנה ס' כ"ט) ניכר שכל דין: יש ואין קנין הוא רק כשהקרקע חזרה לידי ישראל, ומפני טעם אין קנין להפקיע קדושתה מאתה, וע"ז השיב לי: "ההיתר קים ועומד" ובכ"ז יתאמץ שידפיסו אותו שנית וגם כי יפנו לגאוני רוסיא, וכי אם יתנו להם על הוצאות לקושטא יביאו "אמר" כי כל המ[כיר]ת[ת] הנעשות בשנה קודם השמיטה מישראל לנכרי תופסת אף בלי קושטא והוא בטוח כי אמר כזה ישיגו בנקל".

והנה עתה השאלה מה עלינו לעשות? ולדעתי התשובה: 1) הקולנסתים יקראו אספה ויפנו עוד הפעם לרבני אה"ק לשאול שאלת השמיטה* (לרבני חו"ל אינם יכולים לכתוב, כי עי"ז תתעורר מחלקת והתנגדות רבני ירושלם תתגבר, ואחרי שהרבה מהפקידות אתם יגרם הריב נזק נורא); 2) צריכים להתעורר מעצמם ולהרים השאלה בעצם ולפנות לרבני הספרדים - ביחוד לקושטא - להגיד להם דינא דמלכותא בדבר מכירה בלתי רשמית (באם שבאופן אחר מלבד מכירה לנכרי אינם יכולים להתיר) ההתעוררות הזאת צריכה לצאת ע"י חובבי ציון באופן בלתי רשמי: בלי התעוררות חברת התמיכה, וחז"צ אלו צריכים להסביר להרבנים הפסדי השמיטה: א) מפני הרשות, כי הן החומש מס המלך הוא וכל מי שאינו זורע מפסיד אוצר המלך יר"ה (עיין השגת הראב"ד על דברי הרמב"ם משרבו האנסים בפרק א' מהלכות שמיטה) וב"ס [ובלי ספק] ירימו חוכרי העשר את השאלה הזאת ושנאת ישראל באמר[ם] [ש] אין שוה להניחם בארץ ישראל אחרי שמפסידים אוצר המלך יר"ה; ב) מפני פסידא מרובה כי חידרה, קוסטינא, עקרון גדרה אינם יכולים להתקים בלי זריעה ואם לא יזרעו בשנת השמיטה יכרתו גם מן הבהמה כי לא יהיה להם במה לגדל הבהמות בשנה שאחר השמיטה, ומשום ירקא: כי אף הקולנסתים הנוטעים זורעים גינות ירקות ובלעד[ם] הוצאותם <תע>לה ובארץ שעיקר האכילה ירקות הוא הפסד נורא; ג)

* והדבר הזה יצא ותקנתי שגם הרב מיפו הסכים, למחצה על האספה, שהנאספים יהיו אם ממושבות חו"צ וכי <---> [...]

כי גם בהנטיעות יש מלאכות האסורות מ[ד]אוריתא. וזה דברים בטלים, לדרוש כי הקולונסיטים בעצמם לא יעשו אותן (והיטב אמר אחד הקולונסטים, בפני, להרב מיפו "רבי! כיצד אפשר שבני יעמד בשעה שמזמרים הזמורות האסורות לזמר לדבריכם ויראה שהערבי משחית הגפן ויתאפק הלא אדם בהול על ממונו והגפנים הם קיומנו") ולכל המכירה לנכרי ע"מ לעקור אין ממש, כי זה נראה באמת כחוכא ואטלולא ואיזה משוגע יקנה מיליונים גפנים בנות שבע וגם תשע שנה לעקרן ולנטען במקום אחר, ואם מפני דינא דמלכותא הם חוששים, מה יש תועלת במכירת האילנות? הלא אם יבא דין כזה לפני בית המשפט, ומלאו צחוק על קונה משוגע כזה; 4) צריך לחשוב היטב אולי באמת כדאי, לתת להספרדים ההוצאות ששיגו "אמר" לקים המכירות הנעשו[ת] בשנה שקודם השמיטה; 5) כל חו"צ [חובבי ציון] דבכל אתר ואתר או יבחרו ע"ז ועד מיוחד שדבריהם נשמעים להפקידות (כפי הרשימה הכתובה מעל"ד [מעבר לדף]) ויודע אני שהדברים יעשו רושם גדול ולאחדים מהם עליך לכתוב להם בכבודך ובעצמך בתור איש פרטי (עין ברשימה)

להרב מיפו נחוץ להשיב בכבוד ולהגיד לו מה שתמצאו לנכון, ולדעתי התשובה היותר טובה: באם שההוראה על העבודה בשביעית, הן המותרות והן האסורות תצאנה גם בהסכם גדולי הגאונים מרוסיה ובהסכם החכ"ב [החכם באשי] מירושלים וקושטא אז תעזרו להשובתים מהעבודות האסורות כפי האפשר. (הרב מיפו בעצמו אמר לי: כי נכון היה שגאונים אחדים מחו"ל יבאו לפה לעסק בדב[ר] [השמיטה]) ביחוד נחוץ שחו"צ יפנו להרצ"כ [הרב צדוק כהן] ולמר שיד כי בשניהם תלוי הדבר. ללא הצבועים שבמשכילי הפקידות נקל היה לפעול שמר שיד בעצמו יפנה לגאוני רוסיה ורבני הספרדים שהוא בעצמו יודע הרעה הנשקפת להישוב מהשביטה במזרע.

כמדומה לי שלמותר להעיר כי כל המעשים שחשבתי צריכים להעשות באופן יפה ומסודר שלא יעורר הדבר מחלקת חדשה אשר תזיק לישראל ולהישוב. קצרן של דברים שאתה עם אחדים מהאורטודוקסים שבחו"צ צריכים לסדר הדברים ומאתכם לא יצא דבר שאינו מתוקן. על תשובתך הנני מחכה. והנני אוהבך המכבדך ומוקירך כערכך הרם יהושע איזענשטאדט

[הערה: <רשימת > האנשים שלהם צריך לכתוב: 1) משכילי וחכמי ירושלים; 2) בהמושבות להפקידים הראשים: אסעווצקי; בן שמואל

ג. מכתב לרב שמואל מוהליבר - ד' בניסן תרנ"ה⁵

ערב ש"ק [שבת קודש] ד' ניסן ה'תרנה

אל כבוד הרב הגאון הגדול, פאר ישראל, יכין ובעז, כו' כו' כש"ת אדמו"ר רבי שמואל מאהליווער לעולם ינון שמו!

בטוח הנני, כי בכבוד גאונו יאמין לי: כי בכל לבבי ונפשי אני חרד לשלומו וכי כבר עלי מאד לצער את הדר גאונו בדבר השמיטה, ואשר בל"ס [בלי ספק] יצטער ממצב הדבר. ואם אני בא לדבר אודתה אות הוא, כי באו מים עד נפש ובלי גוזמא הדבר כך הוא כי כמעט יצא הדין שזריעה אסורה לגמרי ורק באיזו עבודות הנטיעות הקילו פרטי הדברים הנני כותב למזכירו הרב ניסענבוים אך בזה אני בא להגיד להדר [כבוד] רבינו עיני כל האכרים שבהם תלוי הישוב נשואות אליך ואם אתה גאון גדול לא תקום להצילם מהמצב רע בכת גדול תורתך ואהבתך הגדולה לאה"ק קיומם בסכנה בלא המזרע יכרתו גם מהבהמה.

הקולנסתים חשבו בתחילה לפנות אליך בכבודך ובעצמך רבינו, אבל מצב הדברים מראה כי אם הם ידרשו ההלכה מגאוני חו"ל יגרמו אך ריב ומצה אולם אם כבוד גאונו יקבל עליו הדבר יסדרו כיד חכמתו הגדולה והכל יבא על מקומו בשלום. בתקוה כי הדר גאונו ישמע לדברי אחד מצעירי הישוב ואלפי מוקיריו ומכבדיו הנני מברכו באריכות ימים ושנים כחפצו וכחפץ רבבות מכבדיו

יהושע איזענשטאדט

ד. מכתב למשה ליב לילינבלום ובו נספח 'ההזיקות' שאסף אריה ליב

הורביץ - ט' ניסן תרנ"ה⁶

יום ד' ט' ניסן התרנה יפו

לידידי ואלופי הרב החכם מר מ"ל לילענבלום שלום!

א. החכם ר' יעקב מאיר מקים הבטחתו, ואתמול הודיעני בן יהודה כי היה אצל הח"ב [החכם באשי], והם יכתבו להגאון מקאוונא רק נחוץ להם עצם ההיתר שחתם הגאון הנ"ל, וכן ישלח לו קונטרסו שמחברים ע"ד השמיטה. העיקר שהזמן קצר וע"כ הרצנו דיפשה ואתם מצדכם תמהרו לשלוח הארגנאל של ההיתר וכן תעוררו את הרבנים מרוסיא ותעשו ככל אשר כתבתי לכם במכתבי מן ד' ניסן. להגרש"מ כתבתי כי עליו לכנוס בעובי הענין.

[...] והנני אוהבך המכבדך ומוקירך מאד ומברכך בברכת החג יהושע

איזענשטאדט

5. אצ"מ A25\21, עמ' 111.

6. אצ"מ A25\21, עמ' 126-128.

פ"ס קבל בזה הערות אדות השמיטה שאסף ה' הורוץ המורה בעקרון ורק לא טוב עשה שהוא שלחן לרבנים אחדים בעוד שיותר טוב הי' [ה] לו שלחום הספרדים או הגננים. הנ"ל

ההזיקות המחויבים בשמיטה

א. [הז]יקת הישוב ע"י העדר העבודה לשנה היא לשנתים, כי בכלל גם הכנת העבודה המותרת על השנה שאחר השמיטה, אינה כדאית: (כי בכלל שנה אחת מכינה לחברתה הן בזריעה וביותר בנטיעה, והפרטים בזה רבים ואין להאריך) כי ההכנות הנעשות שתי שנים קודם מתקלקלות ואינן מצליחות. ולמשל אביא פרט אחד מזריעה: לפני זריעת החטה צריכה להיות האדמה "כרב", בזריעת הקיץ, אך זריעת הקיץ לבדה, בלא זריעת החורף שאח"כ, אינה כדאית ולא תשלם בעד העבודה ורק צרוּפֵן טוב וכדאי, ואם כן, גם בשנה שלפני השמיטה לא יוכלו לעשות זריעת הקיץ ובשמיטה, ג"כ לא יוכלו להכין את זאת, וגם בשנה שאחרי השמיטה ג"כ לא יוכלו לזרע זריעת החורף: החיטה (אף אם יחפצו לזרוע בלי ההכנה - מה שאיננו טוב כי הלא הזמן הוא קיץ - ויוצא לנו הפסד משתי שנים שלמות. היינו שתי פעמים זריעת החורף ושתי פעמים זריעת הקיץ - שזה מן חג הפסח שנה הששית עד חג הפסח שנה השמינית, שאך אז יתחיל ההכנה לשנה התשיעית). זה רק פרט אחד אחוז ויש עוד אחרים.

הערה להפרט הזאת צריך להוסיף עוד דאגה אחת קרובה מאוד, כזאת: היום בא <---> <---> מה שהובירוה שלש שנים ואבדה למלכות חלק ה"עשר" שלה, יכלה המו<---> <---> מידי בעליה. כי כן כתוב בשטרי המקנה: כי כל האדמה שיקַת להממשלה ול<---> ולזרעו אחריו יש רק זכות לעבדה ולשמרה, ובשביל הזכות הזאת יתן למלכות חלק העשירי מהתבואות. ואם כן, באדמה חדשה, במקום שקנו מחדש (כמו שיש עתה כ[א]לה) אשר העבודה בכלל אין מספיקים לעשותה כל כך מהרה תכף אחרי הקניה, בשעה שהקונה המתנחל טרוד במלאכות ודאגות אחרות כהבטחת שטרי המקנה וכו' וכו', ובקרוב שנת השמיטה ולא יעבדו שתי שנים, יעברו שלש שנים על השדה בלי עבודה: ועוד פרטים אחדים בהנטיעה בעבוד[ות] השונות.

ב. מיני הגפנים שנוטעים בזמן הזה, אינם יכולים לחיות ולעשות היין בלא זמירה מדוקדקת בידיעה ובנסיון גדול, שלזאת יש רק אנשים אחדים מן הקולנסטים והפועלים <---> לנו היודעים את המלאכה (וכל כך האנשים ההם היודעים לזמור, ביוקר המציאות ונחוצים, עד כי ישלחו זומר טוב ממושבה ביהודיה (מן הפועלים), רחוק אל מושבת גליל כמו שמעבירים דבר שאינו מצוי ממקום המצאו אל מקום העדרון). המלאכה הזאת, שיש בה משום אומנות וידיעה והנחוצה לחיי הגפן, אינה יכלה להעשות בשום אופן ע"י נכרים.

ג. ההרכבה, הוא גם מלאכה ידיעית, אשר רק מעט מזעיר, עוד יותר פחות מהזמירה, יכולים ויודעים אותה, במיני הגפנים הנטעים להם היתרון להנצל מהמות הנורא, הפלקסו[רה], נחוצה ומוכרת ההרכבה (ומין האמריקנים לא סגי בלא ההרכבה, בשביל שהוא בעצמו אינו עושה ענבים כי אם באושים, וההרכבה שלו צריכה להעשות דוקא בשנה השניה לנטיעת הגפן ואם יאחרו ההרכבה לשנה השלישית לא תצליח. (ואם כן צריך להזהר שלא לנטוע גם בשנה שקודם השמיטה).

ד. טבעיות הכרמים היא, שאין הנטיעות נקלטות כלן בשנה אחת ובשנה השנית צריכים למלאות את מקומות המתים בנטיעות חדשות; ואם בשנה השניה לא נתמלאו המקומות הריקים בנטיעות חדשות, אז אי אפשר בשום אופן למלאות את הכרמים בנטיעות חדשות. כן הראה הנסיון והוסכם מהגננים היותר מומחים. והטעם פשוט, כי הגפנים היושבות מהצדדים אשר התחזקו בשתי השנים והתרחבו שרשיהן, אינן מניחות את החדשות להקלט ולחיות. ואם כן לפי מעמד הישוב עתה יהיו כרמים למאות שישארו חסרים אשר לא יהיה אפשר לנטו[ע] ויהיו נקראים בשם "כרמים קרחים" (קרחת הכרם) וזאת רק פרטים אחדים, ובכלל גדול מאד מאד ההיזק שאין לשער ואין לספר, ועוד משל קטן: לפי הנהגת הנטיעה בכמה, באם כמעט כל הנטיעות לא תנטענה במקומן בטרם שתגדלנה מקודם במשתלה, תחת שמירה מעולה והשגחה [קרובה] ומדוקדקת. לשתילים האלה מוגבל להם הזמן בדיוק גדול לכל אופני עבודתם ולכל פרט מפרטי העבודות וכל זמן מיוחד לו אין לא אפשר להקדים ולאחר בשום אופן. ואין פרט צריך לנגוע בחברו אף במאומה; הנטיעה, ההרכבה וכו' עקירה במועדן בהמשתלה על מנת לנטען במקומתיהן הקבועים. - כל העבודות הללו אי אפשר להקדימן או לאחרן כלל אף בשבועות אחדים וכש"כ דכש"כ [וכל שכן דכל שכן] לדחותם לשנה ושנתים והדחיה תאבד לגמרי הממון הרב שהשקיעו [בזה] משפחות אשר הרבות מהן דלות ועניות בתכלית עד פת לחם ויש הסובלות מדחק ורעב ממש ד' ירחם עליהן! אשר הרבות מהן ומחכות אל פרי או קרוב לזאת, אחרי השקיע כל כך ממון וזה מבלי הכנס כי ברוב תגרם השמיטה את בט[ן]ל העבודות האלה לשנת[ים]. ונזק גדול וכליון חרוץ חו"ש צפוי לישוב החדש, ע"י אופני הנטיעה של הזמן הזה ואין לשנותם ול--- מהם. הנטיעות לפי חולשתן ולפי המחלות השוררות עתה בכל [העולם עליהן] אין כל העבודות יכולות להתאחר כלל <---> לבריאותן ולחייהן, וביחד עם זה - סכנת המחלות על כל מטעי הכרמים שבא"י, כי מטבע מחלות הגפנים להתדבק מהחולות אל הבריאות ולהתפשט בזמן קצר על כל הכרמים בארץ ואסון גדול חו"ש צפוי על כל הישוב ל[ז]רותו ח"ו מיסודותיו.